

Sluttrapport – grovfôrprosjektet «Best på fôr 2»

Prosjektstart: 01.10.2013

Prosjektavslutning: 20.02.2017

"Best på fôr 2" - Treårig prosjekt hvor følgende organisasjoner har deltatt:

Landbruk Nordvest (prosjekteier), NLR Sunnmøre og TINE.

Prosjektleder: Gunn Randi Fosslund – Landbruk Nordvest

Prosjektgruppe:

- Gunn Randi Fosslund - Landbruk Nordvest
- Jon Geirmund Lied - Landbruk Nordvest
- Marianne Aas Halse - Fylkesmannens landbruksavdeling
- Janne M. Mork - TINE
- Bozena Farstad -TINE
- Olav Martin Synnes - NLR Sunnmøre

Styringsgruppe:

- Geir Longva (leder) - NLR Sunnmøre
- Ivar Aae - Landbruk Nordvest
- Marianne Aas Halse/Ottar Longva- Fylkesmannens landbruksavdeling
- Bjørn Tore Reistad – TINE
- Ivar Bakken, seinere Rune Sjøholm – Landbruk Nordvest

Fra gardsbesøk hos Trond Malmedal i Malmefjorden - under fagsamlinga 6.11.2014.

Effekt mål for prosjektet

Prosjektet skal bidra til at grovfôrprodusenter i Møre og Romsdal oppnår en økonomisk og kvalitetsmessig optimal grovfôrproduksjon. Prosjektet skal ha fokus på enkeltforetaka og bidra til at det økonomiske resultatet forbedres.

Prosjektet skal bidra til at grovfôr kvaliteten, prisen på grovfôret, eller mengden eget produsert grovfôr på det enkelte foretak som deltar i prosjektet skal forbedres/økes med 10 % i løpet av prosjektperioden (3 år).

Resultat

Grovfôravlning:

Vekstsesongen 2014 med tidenes "beste sommer" resulterte i store grovfôravlninger og mange måtte ta en 3. slått som de ikke hadde planlagt. Kvaliteten på grovfôret var imidlertid ikke det beste da varme og tørre forhold gav rekordrask utvikling på graset.

2015 ble en vanskelig vekstsesong med sein vekststart, kaldt og vått og ikke alle rakk å høste alt arealet i de korte godværsperiodene. Relativt stor avling på 1. slått, mer normalt på 2. slått.

Vekstsesongen 2016 gikk litt fra det ene ytterpunktet til det andre værmessig. Fine våronnforhold, men det ble tørt nok i mai og juni på den letteste jorda. Førsteslått ble derfor noe redusert for de med lettest jord. Noe gjenlegg måtte også sås opp igjen på grunn av tørke. Fra slutten av juli og utover august kom det bra med nedbør. Varmesummen for vekstsesongen 2016 var nesten den samme som i 2014. I sum for året var det brukbare avlinger i 2016.

Ni av de elleve som gjennomførte BPF-prosjektet hadde økt grovfôravlning som et av sine strategiske mål. Seks av disse hadde avlingsøkning fra 2014 – 2016, et par til klarte å øke avlinga på jorda heime, men ikke på leiejorda.

For å oppnå økt avling var det mange som hadde som delmål å fornye enga oftere samt å bedre kapasiteten på utstyr for fornying. Ikke alle oppfylte dette målet, spesielt på noe av leiejorda. Flere har likevel endra strategi for fôr dyrkinga slik at de produserer fôr med *forskjellig* kvalitet på de ulike skifta. Jord lengst unna har for enkelte blitt skifter hvor de produserer "sinkufôr" hvor det skal være mer fiber og mindre energi.

Flere har også prøvd innsåing i etablert eng for å øke avlinga, men ikke alle har lyktes å oppnå det. Varierende resultat (mellom år) på dette punktet.

Avlingsregistreringer utført hos 10 gardbrukere (hvorav 6 i BPF) i Møre og Romsdal i 2016 viste ei gjennomsnittsavling på 719 kg tørrstoff pr dekar, på energibasis var snittet 600 FEm, det er gode gjennomsnittsavlinger. Variasjonen mellom bruka var imidlertid relativt stor. Vi så at avlingsreduksjon på grunn av hjortebeiting på ung eng får store utslag.

Avlingskvalitet:

«BPF-deltakerne» har fått økt fokus på fôr kvalitet og dermed også tatt ut flere fôrprøver pr. foretak enn andre i fylket. De fleste har sortert på hvor og når graset er høsta, ulike slåtter osv.

«Årets grovfôr kvalitet» har vært tema på alle fagsamlinger i regi av prosjektet. Deltakerne har derfor gjennom prosjektet fått et mye mer bevist forhold til hva som påvirker grovfôr kvaliteten og hva de kan gjøre for å oppnå optimal kvalitet ut fra *eget* behov.

Som beskrevet over har vi hatt 3 ulike vekstsesonger.

Vekstsesongen 2014 hadde tidlig vekststart, god virkning av husdyrgjødsel og god mineralisering av nitrogen, særlig myrjorda «kom til sin rett» dette året. Tørre og varme forhold gav litt dårlig busking, men alle kunne ta siloslått uten at det ble kjørespør. Sjøl den blauteste myra var lett å høste dette året. Fôrprøver viste imidlertid at energiverdien og fordøyeligheten var låg og at det var vanskelig å

få slått tidlig nok med den utviklingshastigheten som grasen hadde denne sommeren. På en del skifter var nok grasen litt «stressa» av varme og tørre forhold. Noen prøvde også litt helgrøde dette året. Den ble nok høsta litt for tidlig for å oppnå optimal kvalitet, altså litt lågt innhold av stivelse. Det var høyere tørrstoffprosent og bedre energiinnhold i fôrprøver fra «BPF-deltakere» i forhold til resten av fylket.

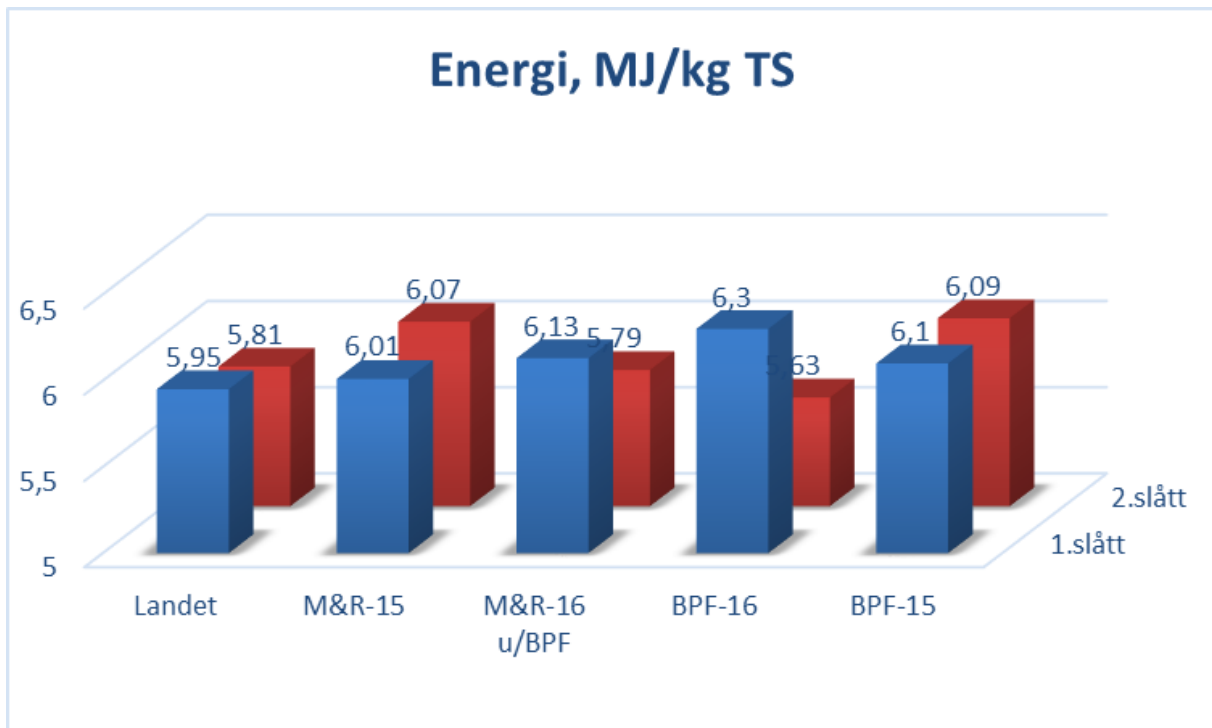
Vekstsesongen 2015 var utfordrende. Kaldt, vått og låg jordtemperatur gjorde at det var lite mineralisering av nitrogen. Utvasking av nitrogen enkelte plasser og denitrifikasjon på tyngre jord resulterte sammen med store avlinger til at proteininnholdet var lågt i 1. slått.

«BPF-deltakere» høsta mindre fiberrikt fôr enn andre. Vi har en teori om at mer bevist forhold til valg av frøblandinger, bruk av raigras og tidligere slått er årsak til dette.

Energiinnholdet er langt bedre i 2015 i forhold til 2014, dette gjelder både «BPF» og «andre» i fylket. Vi klarte å komme på nivå med landsgjennomsnittet i 2015.

Sukkerinnholdet utmerker seg hos «BPF-gruppa» i 2015. Det ligger over landsgjennomsnittet og er klart bedre enn resten av fylket dette året.

For 2016 viser fôrprøvene at BPF-deltakerne nok var tidligere ute med førsteslått i år, lågere NDF og iNDF, høyere energiinnhold i grasen i 1. slått. Andre slått ble seinere også for dem, eller bevist tidlig 1. slått? Litt bedre fortørking enn "resten" av Møre og Romsdal, både 1. og 2. slått.

Oversikt som viser energiinnholdet i fôrprøvene fra 2015 og 2016: Landet, Møre og Romsdal uten BPF og BPF.

BPF-deltakerne ut til å være flinkere til å bruke ensileringsmiddel, med høyere sukkerinnhold og mindre syrer i grovfôret som resultat, det viser fôrprøvene både for 2015 og 2016.

BPF-deltakerne har jevnere PBV, de kan være flinkere til å få ut gjødsla i rett tid, eller kommer det av tidligere slått? Flere av BPF-deltakerne har fokus på tid på døgnnet for slått samt god kapasitet på slåtteutstyret slik at godværsdager kan utnyttes godt.

Resultatmål

Det var satt opp tre resultatmål for prosjektet. Kort gikk det ut på:

1. Gjennomføre et 3-årig skreddersydd rådgivingsopplegg innen grovfôrproduksjon for 15 foretak i Møre og Romsdal.
2. Ta i bruk ny kunnskap på området og sørge for mest mulig «Fyrtårneffekt».
3. Skape gode faglige nettverk for gardbrukere og rådgivere. Tettere og bedre samarbeid mellom organisasjonene (totalrådgiving).

Hva ble oppnådd?

Pkt. 1: Alle 15 foretak fikk satt opp *individuelle* handlingsplaner med 2-5 strategiske mål som en skulle jobbe med. Handlingsplanene ble satt opp i fellesskap mellom gardbruker og de to rådgiverne i teamet (1 fra landbruksrådgivinga og 1 fra TINE). Oppfølging av handlingsplana underveis ved gardsbesøk, teigvandring og eventuelle delplaner (eks. dreneringsplan og fôringsplan).

I løpet av prosjektperioden var det fire deltakere som trakk seg av ulike grunner. Noen var i en utbyggingsfase og så at de ikke hadde kapasitet til å delta, andre hadde litt annen forventning til prosjektet enn hva som kunne innfris. Skifte av rådgiver(e), og dermed mindre kontinuitet, var også noe som trakk i negativ retning.

Pkt. 2: Ny kunnskap og formidling av denne ble vektlagt både individuelt og på felles fagsamlinger og studieturer. Eksempel på ny kunnskap som ble tatt i bruk av flere er 3-trinnshøsting av gras for å tørke gras raskere. Det ser vi også igjen på de tidligere nevnte fôrprøvene. Noen investerte også i økt kapasitet på jordarbeidingsredskap (fornyning av eng: innsåing og full fornying) og presisjonsgjødsling med ny handelsgjødselspreder med gps.

Andre ting som kan nevnes er bruken av ensileringsmiddel. Dette er «gammelt nytt», men deltakerne har fått fokusert på *mengde* og *fordeling* av ensileringsmiddel, altså hvor viktig det er å bruke *nok* ensileringsmiddel og fordelinga av midlet i massen.

Når det gjelder «fyrtårneffekten» har deltakere i «BPF» vært brukt som vertskap ved større og mindre markdager/sammenkomster rundt om i hele fylket. Tema på disse markdagene har mellom anna vært husdyrgjødselspredning, jordarbeidingsmetoder, grashøstestyr, valg av frøblandinger, dyrking av helsæd og transport, dekk og kjøreskader.

Pkt. 3: Faglig nettverk. Nettverksbygging gardbrukere imellom ble forsøkt ivaretatt gjennom fagsamlinger og studieturer. Dette skulle vise seg å ikke være like enkelt som for den første gruppa i BPF. På grunn av lite respons fra deltakerne klarte vi bare å gjennomføre en av to planlagte studieturer. Dette til tross for at tilbudet om den andre studieturen ble gitt på to ulike tidspunkt for å tilpasses ønsker fra deltakerne. På fagsamlingene var det heller ikke like godt oppmøte som for gruppe 1. Deltakerne sier delvis under egen evaluering at de tror de hadde kunne fått enda bedre utbytte av prosjektdeltakelsen *hvis* de hadde deltatt på fagsamlinger og studieturer. Altså ikke like godt resultat på dette punktet for gruppe 2.

På rådgiversida var det helt fra starten av «god kjemi» og gjensidig faglig respekt rådgivere imellom. Likevel skulle det vise seg at samordna rådgiving i praksis ikke alltid er like enkelt å få til. Arbeidsform, type arbeidsoppgaver og intern prioritering gjorde noen ganger samarbeidet utfordrende for rådgivere. For denne prosjektgruppa var det sju rådgivere fra tre organisasjoner som var involvert. Felles besøk ute hos «BPF-deltakere» kunne enkelte ganger være vanskelig å få gjennomført da det skulle passe for både gardbruker og to rådgivere. Den frustrasjon som enkelte på rådgiversida følte på dette området kom til uttrykk gjennom «*rådgiverundersøkelsen*» som ble gjennomført i april 2015, viser til tidligere utsendt vedlegg. Det viste seg imidlertid at samarbeidet ute hos den enkelte deltaker fungerte godt når rådgiverteamet først var ute på garden, og at tilbakemeldinger fra «BPF-deltakere» er at de oppfatta de to rådgiverne som et team. Faglig

uttrykker rådgivere at de har lært av hverandre, men at det er forbedringspotensial på områda *intern prioritering og samordning*.

Innspurten i prosjektet har vært bra! Rådgiving i 2016 og evalueringa ute hos deltakerne "glei" lettere i år da de fleste rådgiverne hadde vært gjennom flere runder i fjor som de tok lærdom av.

Hovedtiltak

1. Utvikle/tilpasse hjelpemiddel/verktøy for:

a) Statuskartlegging

Her har vi tilpassa et skjema som alle rådgivere brukte for å innhente nødvendig informasjon ute på det første gardsbesøket. Etter erfaring fra gruppe 1 ble nok ikke hele skjema fylt ut hos alle i gruppe 2, det var det ikke behov for.

b) Utarbeiding av handlingsplan

Vi brukte samme to skjema som ble brukt på gruppe 1. Handlingsplan samt eget skjema for hvert av de ulike strategiske måla i handlingsplana. Vi ser at det burde være med pkt. til på skjema, *oppfølging/korrigerings* underveis. Oppfølging og ev. korrigerings ble gjort, men ikke like godt dokumentert skriftlig.

c) Evaluering av måloppnåing av handlingsplan

Det ble i hovedsak gjort i de skjemaene som er nevnt i b) over.

For å kunne måle status ved start og slutt på prosjektet for den enkelte deltaker var planen å bruke TINE Mjølkonomi. Dette ble ikke brukt hos alle. Rådgiverne brukte delvis resultater fra Kukontrollen og andre data for å evaluere måloppnåelse hos den enkelte. For fem deltakere på Nordmøre foretok vi avlingskontroll med kvalitetsanalyse vekstsesongen 2016. Dette var veldig nyttig for de det gjaldt og for oss rådgivere.

2. Rekruttere deltakere og gjennomføre 3-årige løp hos 15 foretak i Møre og Romsdal og gjennomføre punkta a-c over.

Det ble rekruttert deltakere fra hele fylket, fra Volda i sør til Aure og Surnadal i nord.

Kriterier som ble brukt var mellom anna geografisk spredning, hvilket skulle vise seg å være svært ressurskrevende. Mye tid gikk med til reise når rådgivere skulle på gardsbesøk.

Andre kriterier som ble lagt til grunn var at vi ville ha mjølkprodusenter som var flinke og som var interesserte i å bli enda bedre grovfôrdyrkere, altså de «beste» fra før. I tillegg ønska vi ikke at de skulle være i gang med utbygging eller generasjonsskifte da vi mente prosjektet ville kreve stor innsats også fra deltakere. Elleve deltakere fullførte prosjektet. Det viser kanskje at vi ikke var like flinke til å finne motiverte og interesserte deltakere i denne gruppa.

Statuskartlegging:

Rådgiverteama gjennomførte statuskartlegginga ute hos deltakerne vinteren 2014.

Handlingsplan:

Handlingsplana ble laga på samme måte før våronna 2014, ved besøk hos deltakerne. Handlingsplana inneholdt 2-5 strategiske mål for det enkelte foretaket. Plan for gjennomføring av hvert enkelt mål ble også laga.

Handlingsplana ble så fulgt opp følgende høst og neste høst året etter. Oppfølginga var nok det som var vanskeligst å følge opp på en god måte. Noen deltakere "mista tråden" underveis og andre hadde ikke tid til å ta imot oppfølgingsbesøk slik at dette ble utsatt.

I tillegg ble det gjennomført ei markvandring ute hos alle deltakerne stort sett det første året, noen før våronna året etter. Denne var deltakerne godt fornøyd med, karakter 4,67 (1 er dårligst og 5 er best karakter) (ref. *Deltakerundersøkelsen*).

Oversikt over strategiske mål hos deltakerne kan ses i eget vedlegg.

Evaluering av handlingsplan:

Deltakere hadde besøk av «sine» to rådgivere, eller de kom på rådgivers kontor, og gikk der igjennom alle strategiske mål og oppsummerte hva som var oppnådd høsten 2016.

De tre «hovedmåla» som gikk igjen hos de fleste var bedre fôrkvalitet/"rett" grovfôrkvalitet (10 deltakere), større avling (9 av 11) og oftere fornying av enga (9 av 11 deltakere). Viser til *Resultat* under *Effekt mål* på side 2 i rapporten. De fleste gjorde noen korrigeringer underveis.

Alle deltakerne fokuserte på å forbedre enga si i løpet av prosjektperioden. Dette ble gjort ved fornying og innsåing. Flere hadde også mål om å drenere en del skifter for å få bedre avling. Det ble laga flere dreneringsplaner som resultat. De fleste planene ble gjennomført mens noe er ikke helt slutført ennå. Ved evalueringa sa de fleste seg godt fornøyd med det de oppnådde. Alle var godt fornøyde med fellesbesøka, det å ha både landbruksrådgiver og TINE-rådgiver på samme besøk.

På avslutningssamlinga på Gjermundnes 6.12.2016 ble de viktigste strategiske måla gjennomgått i fellesskap og deltakerne ble utfordra på egen måloppnåelse. En deltaker sa avslutningsvis på samlinga: *"Det at jeg ikke har nådd alle strategiske måla jeg satte meg betyr ikke at jeg har lagt dem bort, de ligger fortsatt der og jeg jobber med dem. Kanskje på en litt anna måte en jeg først planla"*. Se også referat fra avslutningssamlinga i Ringreven 4/2016 s. 54-55.

3. Lage samarbeidsavtaler og oppfølgingsrutiner for involverte rådgivere

Samarbeidsavtale ble laga og godkjent av styringsgruppa.

Involverte rådgivere meldte tilbake til prosjektleder at de ønska påminnelser og oversikt over aktiviteter nærmeste halvår. «Ofte og lite» informasjon var tilbakemeldinga fra rådgiverne (viser til *Rådgiverundersøkelsen*).

Som for gruppe 1 var oppfølging og kommunikasjon utfordrende i prosjektet. Det var stort sett de samme rådgiverne som jobba med begge gruppene med unntak av to. Informasjon ble gitt, men ikke alltid oppfatta eller gjennomført i henhold til informasjon gitt. Tilbakemelding og/eller gjennomføring ble utsatt slik at prosjektleder måtte «mase» på rådgivere. Tidkrevende og ikke ønskelig for noen av partene.

4. Gjennomføre 4 samlinger og 2 studieturer for deltakere i prosjektet

Følgende samlinger ble gjennomført:

Oppstartsamling	18.11.2013	Skaret	11 foretak deltok (14 deltakere)
Fagsamling	06.11.2014	Skaret	8 foretak deltok (10 deltakere)
Fagsamling	16.11.2015	Gjermundnes	6 foretak deltok (6 deltakere)
Avslutningssamling	06.12.2016	Gjermundnes	7 foretak deltok (10 deltakere)

Det hadde selvsagt vært ønskelig med større oppmøte, men det viste seg vanskelig å få til. Det måtte mange "påminnelser og purringer" til fra PL og rådgivere for å få det oppmøtet vi hadde.

Studieturer:

Nordre Sunnmøre 8.-9.9.2014 6 foretak deltok (7 deltakere)

Planlagt 2-dagers studietur rundt i Romsdal og på Nordmøre første uka i september 2015 ble først utsatt en måned etter ønske fra deltakerne, men kun *en* påmeldt til turen 1.-2.10. 2015 gjorde at vi måtte avlyse denne turen. Vi, rådgivere og PL, mente at vi hadde lagt ned mye arbeid med å få til et knakende godt program med flere gardsbesøk, besøk på Bioforsk Tingvoll mm.

Rådgivere deltok både på samlinger og studieturer.

Fra studietur til Søre Sunnmøre, 8.-9.9.2014, Sjøregården på Haramsøya.

Fagsamlingene foregikk en dag, start om lag kl. 10 og avslutning rundt kl. 16/17. Av programposter kan nevnes: Årets grovfôrkvalitet, avlingsregistrering, husdyrgjødsel, mekaniseringslinjer for grashøsting, ensilering og gjæringskvalitet, fôringsplanlegging – gjerne med eksempler fra gruppa. Det har også vært gardsbesøk ut til deltakere eller andre gardbrukere i nærområdet. Gardsbesøka har vært veldig populære.

Studieturen gikk over to dager. Den var felles for begge gruppene. Det har vært lagt opp til mange gardsbesøk hos dyktige grovfôrdyrkere lokalt i eget fylke. Vi brukte buss på studieturen for å ivareta det sosiale samt den faglige praten utenom programmet. Matserving og overnatting har foregått i hyggelige omgivelser slik at gruppa fikk positive opplevelser på den måten også.

Deltakerne har evaluert studieturen, de som deltok var fornøyd med faglig innhold og sosialt samvær.

5. Gjennomføre årlige samlinger for involverte rådgivere

Rådgivere:

Sju rådgivere fra 3 organisasjoner har vært involvert i dette prosjektet. Det har også vært utskiftninger i en organisasjon underveis.

I starten av prosjektet var det veldig viktig å samle rådgiverne fysisk for å gjennomgå planene i fellesskap samt å bli trygg på hvilke oppgaver som skulle utføres, når og hvordan (mest for gruppe 1). Etter hvert ble behovet for å treffes fysisk noe mindre, samt at økonomien tilsa at vi måtte bruke mindre ressurser, derfor ble det etter hvert telefonmøter og mye e-postutveksling. Det viser seg imidlertid at det er langt mer krevende å få like mye igjen for gjennomgangen når en snakker på telefon/skype og ikke treffes ansikt til ansikt. Reiseavstandene til involverte rådgivere gjorde imidlertid at vi var nødt til å redusere reisinga av økonomiske årsaker. *Rådgiverundersøkelsen* gir

dårligere karakter på telefonmøter og elektronisk kommunikasjon enn fysiske samlinger (2,9 mot 3,6 hvor 5 er beste karakter).

Det har vært avholdt følgende samlinger: Oktober 2013. I 2014 hadde vi tre telefonmøter og i 2015 hadde vi ei samling på Gjermundnes. I 2016 har vi bare hatt kontakt på telefon/skype/e-post. I tillegg kommer selvfølgelig informasjon på e-post og telefon fra prosjektleder.

Prosjektgruppa:

Denne har bestått av 6 personer inklusive prosjektleder. Rådgivere fra de tre organisasjonene samt en representant fra Fylkesmannens landbruksavdeling. Prosjektgruppa var den samme for gruppe 1 og 2 av BPF.

Prosjektgruppa (PG) var sterkt involvert og jobba mye med budsjettet. Den videre oppfølginga av prosjektet i det daglige har det vært prosjektleder som har tatt seg av. Prosjektgruppa, eller deler av denne, har vært kobla inn ved behov. Eksempelvis ved alt som vedgikk økonomiske spørsmål. Faglige utfordringer og planlegging av samlinger for deltakere med mer ble like ofte drøfta med den enkelte rådgiver. PG har vært «høringsinstans» når prosjektleder følte behov for å diskutere større oppgaver i prosjektet. Det har vært mest telefonmøter i PG. Fysisk møte helt i startfasen av prosjektet og ei i 2015.

Prosjektleder ønsker å rose PG for stort engasjement og stor kreativitet til å finne løsninger på utfordringer underveis.

Prosjektets rammebetingelser – avgrensninger – kritiske suksessfaktorer

Avgrensninger:

Se pkt. 2 under *Hovedtiltak*.

Deltakere hadde i hovedsak enkeltforetak innen mjølkeproduksjon, men denne gruppa var åpen for samdrifter også. Fem samdrifter var med i gruppa. Det fungerte greit å ha med samdrifter, det var stort sett en person som var kontaktperson pr. samdrift, men de kunne stille med flere på samlinger og andre arrangement. På denne måten nådde vi faktisk ut til flere enn de 11 som fullførte.

Ressursrammer og kritiske suksessfaktorer:

Prosjektet har vært ressurskrevende på alle vis. Sjøl om involverte organisasjoner har samarbeidet godt tidligere var dette prosjektet likevel krevende på en anna måte. Organisasjonene skulle samarbeide tettere og over lengre tid enn hva vi gjør normalt. Stort fokus på individuell rådgiving og mindre på «generell» rådgiving gjorde også dette arbeidet utfordrende. Rådgiverne sammen måtte konkret gå inn på det enkelte foretaks målsettinger. Ulike måter å angripe utfordringene på og ikke minst oppfølging av disse var krevende.

Samordning og kommunikasjon har vært stikkord i prosjektet. Fysiske treffpunkt har faktisk vist seg å være nødvendig, i alle fall best, for å utføre en god jobb sammen.

Planene ble korrigert underveis for å tilpasses de enkelte organisasjonens mulighet til å få gjennomført planlagte oppgaver. Enkelt kan det sies at vi har gjort alt vi planla å gjøre i prosjektet, men kanskje på en litt anna måte og forskjøvet litt i tid av praktiske grunner.

Planlagte arbeidsoppgaver har blitt tilpassa rådgivernes arbeidsplaner, men også gardbrukernes ønsker og behov. Enkelte rådgivere har periodevis hatt svært mange arbeidsoppgaver og da så vi at interne oppgaver i egen organisasjon ble prioritert framfor prosjektarbeid. Dette var verken unaturlig eller uventa, men kunne medføre noe frustrasjon hos samarbeidspartene.

Utskifting av rådgivere underveis var selvfølgelig ikke heldig for *kontinuiteten* i prosjektet, verken for rådgiversamarbeidet eller overfor deltakerne. Dette ble påpekt under avslutningssamlinga av en deltaker. Vedkommende var ikke misfornøyd med det faglige bidraget fra ny rådgiver, men det å

forholde seg til mange rådgivere i løpet av prosjektperioden har gjort ting litt utfordrende. Dette er ikke mulig å planlegge på forhånd, rådgivere har slutta og nye har begynt.

I *rådgiverundersøkelsen* spurte vi rådgivere om hva de mente var årsaken til at ting eventuelt ikke har fungert optimalt og da var det to ting som gikk igjen i svaret – prioritering og samordning!

Økt behov for detaljstyring også økonomisk skapte en viss frustrasjon hos rådgivere i forbindelse med alt arbeid de utførte i regi av prosjektet. Rapportering og til en viss grad samkjøring av de enkelte organisasjonenes rapportsystemer gav oss litt utfordringer underveis. Dette har imidlertid "gått seg til" i siste halvdel av prosjektperioden.

Organisering og gjennomføring av rådgiving ut mot deltakere fra hele fylket var svært ressurskrevende. Dessverre viste det seg etter hvert at vi ikke hadde tatt helt høyde for dette økonomisk. I flere tilfeller brukte rådgiverne mer tid på reisen ut på gardsbesøk enn den tida som gikk med til sjølve gardsbesøket. Vi ser i ettertid at å konsentrere prosjektet geografisk hadde gjort prosjektet *mye* mindre ressurskrevende.

Nå ble det etter hvert tatt noen grep fra prosjekteier for å møte den økonomiske utfordringa, men det er ikke sikkert det resulterte i bedre rådgiving ut til deltaker, eks. ble antall gardsbesøk med begge rådgiverne redusert. En rådgiver i teamet fikk hovedansvar for oppfølging av deltaker ut fra innhold i den enkelte deltakers handlingsplan. Dette medførte imidlertid mindre og sjeldnere kontakt mellom rådgivere i teama og dermed større sjanse for at den ene ikke visste hva den andre hadde gjort og *om/når* besøk/anna kontakt hadde foregått. Dette var utfordrende.

Som for BPF 1 var vi tre organisasjoner som skulle samarbeide og det viste seg tidlig at kommunikasjon rådgivere i mellom, både av faglig og organisatorisk art, ble utfordrende på e-post. Det tok mye tid og resulterte i mye frustrasjon å skulle kommunisere på denne måten. Etter hvert tok vi i bruk en felles løsning, Google drive, men dessverre var det ikke alle som fikk til dette i praksis. Vi klarte derfor ikke helt å løse denne utfordringa. Det viste også *rådgiverundersøkelsen* hvor kommunikasjon/samordning bare fikk karakteren 3.

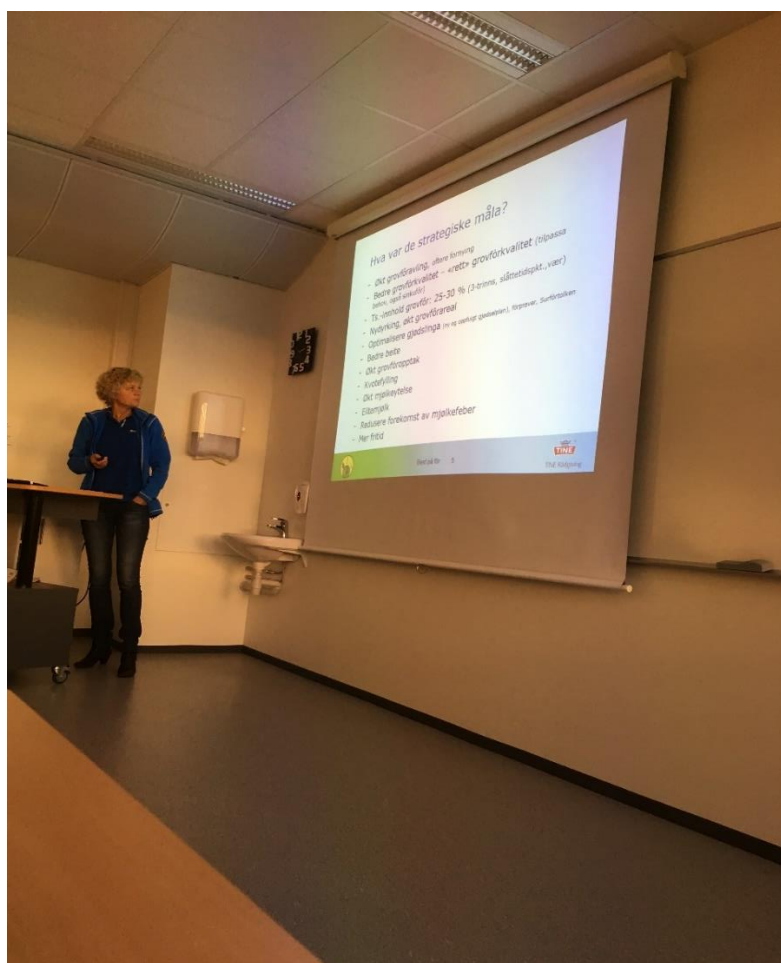
All reisetid i prosjektet ble fra 2014 betalt med en lågere timesats for ikke å sprengte alle rammer økonomisk. Fysiske samlinger/møter ble forsøkt erstatta av telefon/Skype-løsninger av samme årsak.

Prosjektleder og videre også involverte rådgivere har forsøkt å «spare» der det har vært mulig. Eksempelvis kan nevnes tiltak som felles samlinger og studietur for begge gruppene, «BPF 1 og BPF 2», planlagte gardsbesøk av rådgivere ble delvis forsøkt kombinert med anna oppdrag og en del møter/samlinger for både rådgivere, PG og også styringsgruppa ble tatt på telefon.

Regnskapet er lagt ved i eget vedlegg.

Prosjektarbeidet har vært lite sjølgående. Det har vært behov for mye administrasjon for å få ting gjort og gjort til noenlunde rett tid. Viljen har absolutt vært tilstede hos rådgiverne, men det har vært nødvendig med mange «påminnelser» om ulike ting underveis. Prosjektleder sitter igjen med det inntrykket at det siste året har arbeid ut mot deltakerne gått lettere å organisere og gjennomføre.

Det kan vel både skyldes at rådgiverne nå kjenner hverandre og arbeidsoppgavene de skulle gjennomføre. Vi var kanskje litt for optimistiske ved start, ting tar ofte lengre tid enn hva en tror. Rådgiverne konkluderer i *Rådgiverundersøkelsen* med at samordna rådgiving og samarbeid på tvers av organisasjonene er rett vei å gå, men at det er krevende og at ei enklere samarbeidsform trolig hadde vært bedre og mindre ressurskrevende sett i etterkant.

Fra avslutningsamlinga på Gjermundnes 6.12.2016 – PL oppsummerer

Tusen takk til våre hovedbidragsyttere som har støtta prosjektet økonomisk!

Fylkesmannens landbruksavdeling

Møre og Romsdal fylkeskommune

Vedlegg:

Strategiske mål – oversikt.

Regnskap